

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДОЛОГІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Олександр Васильович ПАТЛАЧУК,

*кандидат юридичних наук,
викладач Краматорського
економіко-гуманітарного інституту*

Актуальність теми роботи пов'язана з двома причинами. По-перше, юридична техніка являє собою окремих напрямом правової науки, вивчення якої пов'язано з методологією дослідження, яка базується на застосуванні різних наукових підходів, методів та принципів в їх динамічній системі. По-друге, критичний стан природних об'єктів України вимагає корінної перебудови природоохоронного законодавства, яке сьогодні не в стані їх ефектно захистити від різного роду правопорушень та протиправних діянь.

Складність проведення комплексного історико-правового дослідження юридичної техніки природоохоронного законодавства пов'язана з тим, що при її розгляді необхідно враховувати два різних вектори. Перший – це поступовий розвиток юридичної техніки, яка пройшла складну динаміку від примітивних положень Руської Правди до розвинутої системи вимог, яка діє у сьогоденній правовій науці. Другий вектор складається з того, що історія природоохоронного законодавства починається від народних прикмет, традицій, звичаїв, які поступово трансформувалися у норми звичаєвого права, пізніше – кодифікованих актів, направлених на захист природних об'єктів. Дослідження юридичної техніки природоохоронного законодавства потребує використання різних наукових підходів, які дозволяють об'єктивно та повно розглянути історичний розвиток даного феномену. Як вказує М. С. Кельман, сукупність підходів, способів, прийомів та процедур входять як складові елементи в методологію держави і права [1, с. 33]. На сьогодні накопичено значну кількість досліджень у сфері юридичної техніки та природоохоронного законодавства, що потребує логічного упорядкування наявного матеріалу, з метою виявлення характерних тенденцій розвитку права у даній сфері. За допомогою різних наукових підходів було проведено розгляд юридичної техніки, яка використовувалася при підготовки нормативно-правових актів, їх структури, порядку викладення матеріалу та побудови.

У роботі використовувався системний підхід, згідно якого, як вказує Б. П. Ганьба, досліджуване явище розглядається як певна система, що включена до системи більш широкого порядку і виконує у ній певні функції, і пов'язана з нею зв'язками різного роду [2, с. 3]. Застосування системного підходу дозволяє розглянути особливості юридичної техніки природоохоронного законодавства, дослідити її властивості, структуру, функції, об'єкти, явища або процеси. Системний підхід дає змогу дослідити юридичну техніку природоохоронних актів з усіма складними міжелементними взаємозв'язками, взаємовпливом елементів на систему і навколишнє середовище, а також впливом системи на її структурні

елементи. Наприклад, до системи викладення матеріалу Статуту ВКЛ 1588 р. увійшов розділ X «Про пущі, про лови, про дерево бортне, про озера і сіножаті», який був присвячений охороні природних об'єктів. Одночасно з цим, системне викладення матеріалу можна дослідити на прикладі даного розділу, в якому на першому місці стоять питання полювання, ціна звіря, охорона промислів, бортних чи бджолиних дерев, хмелю, бджіл та садових дерев. Використання даного принципу можна дослідити на прикладі Земельного Кодексу 2001 р., в якому у вигляді конкретної послідовності викладені питання права на землю, набуття реалізації права на землю, охорони земель, управління в цій галузі та відповідальність за порушення земельного законодавства.

Потребовий підхід використовувався з причини того, що юридична техніка природоохоронного законодавства функціонує в системі «природа-суспільство» і ця обставина вимагає врахування потреб людей та закономірностей функціонування природних об'єктів. Виходячи з цього, при дослідженні даної проблеми був використаний запропонований знаним українським науковцем П. М. Рабіновичем потребовий підхід [3, с. 46]. На думку вченого його використання зумовлено суспільним життям, потребами людей та встановлює ролі, функції інших предметів і явищ у задоволенні конкретних потреб суспільства. Залучення потребового підходу дозволило охарактеризувати юридичну техніку нормативно-правових актів, прийнятих в перші роки радянської влади, коли основним завданням комуністичної верхівки стало використання об'єктів природи з метою забезпечення підприємств сировиною в процесі побудови соціалізму. Аналогічним чином, починаючи з 90-х рр. минулого століття, перед українською державою повстало завдання із захисту природних об'єктів, які в радянські часи не отримали правової охорони з боку держави. До їх числа відносилися: природно-заповідний фонд, рослинний світ, тваринний світ, відходи, екологічна мережа, курорти, атмосферне повітря, ядерна безпека.

Об'єктивний підхід дав змогу встановити причини підготовки нормативно-правових актів у сфері охорони природи, виявити особливості їх юридичної техніки, а також провести оцінку наслідків прийняття. Сутність такого підходу полягає в тому, що в процесі пізнання треба підходити до досліджуваних явищ і предметів так, як вони існують в реальності, не домислюючи і не додаючи до них нічого такого, чого в дійсності в них немає. Такий підхід дозволив об'єктивно розглянути юридичну техніку нормативно-правових актів без ідеологічних нашарувань, які були властиві радянському періоду та виявити її особливості. Так, першими кодифікованими актами, прийнятими в радянській Україні стали: Земельний Кодекс УРСР 1922 р., Закон «Про ліси» 1923 р., Гірничий Кодекс УРСР 1927 р., в яких знайшли відображення норми з охорони природних об'єктів. Такий підхід радянських можновладців був пов'язаний з тією обставиною, що основним завданням цих актів було правове закріплення націоналізації, передачі природних об'єктів в систему управління органів радянської влади та встановлення порядку їх використання. При чому, об'єктивний аналіз нормативно-правових актів, прийнятих у радянський період показує, що за їх

допомогою проводилося хижацьке використання природи, знищення деяких видів тварин і птахів, забруднення території України хімічними речовинами та неконтрольовані скиди неочищених вод до водних об'єктів.

Комунікативний підхід використовувався для встановлення балансу взаємовідносин між вимогами юридичної техніки та змістом нормативно-правових актів, прийнятих у цій сфері. Так, проблеми їх взаємовідносин необхідно вирішувати з врахуванням рівня розвитку юридичної науки, а також при неспівпадінні векторів розвитку юридичної техніки та природоохоронного права. Наприклад, у період тоталітаризму приймалася значна кількість підзаконних нормативно-правових актів, присвячених питанням полювання, забезпечення якості питної води, охорони деяких природних об'єктів, які за рівнем своєї юридичної техніки відповідали виконавчо-розпорядчим документам, при цьому їх підготовка була пов'язана з необхідністю вирішення достатньо складних проблем. При цьому, в більшості з них була відсутня преамбула, термінологічний апарат, перехідні та кінцеві положення, порядок введення в дію, принципи на яких базувався зміст конкретного акту. Історична теорія комунікацій сформулювалася як альтернатива доктрині суспільного договору Ж.-Ж. Русо, який на думку прибічників цієї теорії, є свого роду контрактом. Згідно сьогоденного розуміння права, члени суспільства уклали такий договір з об'єктивних причин аби вижити, співіснувати, а також створити умови для подальшого розвитку. На відміну від цього, поняття комунікації являє собою протилежність, т. я. контракт замінюється поняттям контакту між членами суспільства. На підставі такої комунікації, не зважаючи на точку зору окремих членів суспільства, люди усвідомлюють необхідність встановлення правової системи, яка забезпечує поступ та встановлення правопорядку.

Цілями взаємодії юридичної техніки та природоохоронних питань є створення умов і можливостей для підготовки ефективних нормативно-правових актів. Одночасно з цим, необхідно вказати, що на думку провідного американського теоретика медійних ресурсів Д. Мак-Квейла існують теоретичні розбіжності до того, чи слід вважати комунікацією передавання чи висловлення повідомлення само собою, без доказів рецепції, впливу або досягнення мети. Така думка науковця не в повній мірі відповідає комунікативній природі права, яка тлумачиться скрізь призму орієнтирів правової належності, що фіксуються у регулятивних цінностях, нормативних ідеях. Така обставина потребує свого закріплення в текстах нормативно-правових актів, які потребують комунікативної процедури, у вигляді забезпечення їх дотримання усіма членами суспільства шляхом налагодження певної системи правопорядку. Наприклад, на початку XXI ст. під впливом правових комунікацій правова охорона природи зазнала суттєвого впливу з причин того, що Україною було ратифіковано значну кількість міжнародних угод пов'язаних з охороною природних об'єктів. До їх числа відноситься: Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (Бухарестська Конвенція), Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біорізноманіття, Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, Конвенція про охорону біологічного різноманіття.

Таким чином, комунікативний підхід дає змогу встановити об'єктивні причини необхідності використання тих чи інших засобів юридичної техніки з метою забезпечення використання відновлення та охорони природних об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. 492 с.
2. Ганьба Н. П. Системний підхід та його застосування в дослідженні України як демократичної, соціальної, правової держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2001. 21 с.
3. Рабінович П. М. Потребовий підхід – безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності права і держави. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Одеса : Юрид. л-ра, 2009. Т. 8. С. 45–53.